

20 SZAVAD VILÁGOSSÁG AZ UTAMON

Bibliai ismeretterjesztő füzetek

**Megjelenik a Keresztény Értelmiségi Kör
és az Agapé Kiadó gondozásában a Hitélet folyóirat mellékleteként**

20A BABILÓNIA – JERUZSÁLEM, AZ ÚJJÁÉLEDÉS ÚTJA

Izrael történetéből megtanulhatjuk, hogy Isten sohasem hagyja el népét. Az egyiptomi kivonulást megelőző nehéz helyzetben Isten meghallgatta az elnyomott nép kiáltását. Ugyanez történt néhány évszázaddal később is, amikor a száműzetésben szenvedő zsidók őszinte kéréssel fordultak Istenhez.

Az első kivonulás alkalmával Isten Mózeszt választotta ki, aki Ábrahám leszármazottja volt, a második kivonulás alkalmával egy perzsa királyt, a hódító Círuszt választotta ki, hogy megvalósítsa a második kivonulást, amely ezúttal Jeruzsálem irányába vezetett. Láthatjuk tehát, hogy Isten azt választja ki, akit ő akar, még olyan személyeket is, akik nem hisznek benne, vagy nem is ismerik. Jézus később majd kijelenti: „Aki nincs ellenünk, az velünk van.” Ez a kijelentés figyelmeztetés, hogy a keresztény közösség nem zárkozhat be önmagába (C64).

SZABADSÁG MINDENKINEK

Círusz értelmes és toleráns uralkodó volt. Trónralépése után hajtotta végre első nagy tettet, szabadságot adott a Babilóniába száműzött népeknek. Uralkodásának első évében (538) rendeletet bocsátott ki, amellyel engedélyezte, hogy a zsidók hazatérjenek Jeruzsálembe és felépítsék a Templomot. Anyagiakat is biztosított erre a célra, továbbá visszajuttatta az istentiszteleti tárgyakat és szent edényeket, amelyeket Nabuknézár hadisarcként elhurcolt Jeruzsálemből és saját istenének templomában állított ki afféle hadi trófeaként. Tudjuk, hogy Baltazár király az edények egy részét egy lakoma alkalmával megszenteltette (Dán 5; Ezd 1,1–4; 6,3–5).

A királyi dekrétum felcsillantotta a szabadság reményét, valamint azt jelentette, hogy Isten olyan tettek sorozatába kezdett, mint amilyeneket Egyiptomban művelt... A valóság azonban kevésbé volt rózsás. Az izraeliták egy része megáévtette a babilóniai kultúrát és inkább úgy döntött, hogy ott marad. Mások ugyan szeret-

tek volna visszatérni, de ragaszkodtak az Eufrátesz termékeny völgyéhez: a pénz bűvkörébe kerültek, és más nem érdekelte őket (Ezd 1,6)! Ebből kifolyólag 538-ban csak egy maroknyi nép tért vissza Jeruzsálembe Szeszbázárnak, a Dávid családjából származó hercegnek a vezetése alatt (Ezd 1,11).

LASSÚ ÉS KÍNKESEK ÚJJÁÉPÍTÉS

Már megérkezés a Szent Városba lehangoló volt. Útközben nem történtek csodák, mint az első kivonulás alkalmával, a megérkezéskor sem törtek ki üdvriválgásban. Inkább a kiábrándultság vett erőt rajtuk, amikor eléjük tárult a romok látványa és „az ország népének”, azaz a száműzetéstől megmenekült és helyben maradt izraeliták rosszallása. Ezekhez csatlakoztak még azok a lakosok is, közöttük szép számban samaritánusok, akik a száműzetés ideje alatt telepedtek le Jeruzsálemben.

Az utóbbiak ugyan felkínálták segítségüket a Templom újjáépítésében, de azzal a szándékkal, hogy fennhatóságuk alatt legyen. A visszatérők elutasították az ajánlatot, mert a samaritánusokat hitehagyott és tisztátalan népnek tartották. A nagy nehézségek és akadályok közepette csak oltárt sikerült restaurálni és elhelyezni az alapkövet (Ezd 3,2–8), utána bekövetkezett a szétválás (Agg 1,9).

Nem sokkal később, 522-ben visszatért még egy – számbelileg nagyobb – csoport Zorobábel herceg, szintén Dávid sarja és Jozsué főpap vezetésével. Mindketten szívügyüknek tartották a Templom újjáépítését, de a munkálatokat meg kellett szakítaniuk a samaritánusok miatt, akik ellenséggé váltak. A közösségen erőt vett csüggedés is (Ezd 4,6–24).

AZ ÚJ KORSZAK PRÓFÉTÁI

Az előállt helyzetért azonban nemcsak a samaritánusok okolhatók. A hazájukban maradt és a visszatért

izraeliták között is szép számban akadtak olyanok, akiket nem érdekelt a hit és a megtérés. Sokakon erőt vett az önzés és az anyagiasság, mindenki csak a saját érdekét kereste. Nem érdekelték őket a vallási kérdések meg a közösség. Mondogatták is: „Nem jött el még az idő az Úr házának építésére” (Agg 1,2). Ebből is látszik, hogy az emberek mindig találnak kibúvót, csak hogy ne kelljen Isten hívásával és a felebarátukkal foglalkozniuk (Lk 9,59-62).

Időközben 520-ban Juda nagy gazdasági válságba keveredett: szárazság, csapások, alacsony bérek, éhség (Agg 1,6,9–11; 2,15–19) sújtotta az országot. Isten ilyen körülmények között hívta meg Aggeus prófétát, aki bátran bírálta a templomépítés iránt közömbös népet (1,4). Ő ebben látta a gazdasági válság okát, hiszen Isten nem adja áldását a nélküle végzett munkára (1,9–11 – olvasza el még a 127,1–2 zsolnárt).

A nép megszívlelte a próféta szavát, és hamarosan megkezdődött az újjáépítés. Zakariás próféta is közbelépett, hogy támogassa a mozgalmat. Ennek köszönhetően 515 elejére befejezték a munkálatokat. A felújított Templom szépségben nem vetekedett Salamon templomával, de Aggeus azt jövendölte a népnek, hogy egyszer majd beragyogja az Úr dicsősége (2,3–7). A Templom szentelésére az év pászkájának ünnepén vagy annak táján került sor (Ezd 6,16–17), nagy lelkesedés és remények közepette, amiről Izajás könyvének 60., 61. és 62. fejezete számol be (Olvasza el a 126. zsolnárt a C65-ben).

Egyes próféciák Zorobábelrel és Jozijával kapcsolatban azt sugallták, hogy Isten visszaállítja Dávid trónját és hogy a Messiás Jeruzsálemet a világ központjává teszi (Agg 2,6–9,23; Zak 3,6,12). Mi már jól tudjuk, hogy hosszú időnek kellett eltelnie ahhoz, hogy eljőjön a

Béke Fejedelme és a Főpap, aki új Templomot épít (Jn 2,19).

A SZERVEZETT KÖZÖSSÉG MEGVALÓSULÁSA

A rendezettség jelei késtek. Küldetésének végeztével Zorobábel eltűnt a színről. Távozását sötét korszak követte, szenvedés és háborúskodás. Jeruzsálem nem volt megerősített város, így nem tudott hatásosan védekezni a betörők és a szamaritánusok ellen. Hét év elteltével két befolyásos személy érkezett Babilóniából Isten hívására és királyi felhatalmazással.

Nehemiás világi ember volt. A politikai élet megszervezését vette kézbe. Védelmi falakat emeltetett Jeruzsálem köré, s harcot hirdetett a szociális és vallási viszályok ellen (például uzsorakamat, vegyesházasság zsidó és pogány között). A nemzet területét tartományi szintre emelte, amelyet hagyományosan Judeának nevezünk.

Ezdrás pap volt. A perzsa királyságban a zsidó ügyekkel megbízott államtitkárként tevékenykedett. 458-tól kezdve azon fáradozott, hogy Judea alkotmányává tegye a Második Törvénykönyvet, amelyet valószínűleg ő írt alá és amelyet a ninivei hatalom is támogatott (B32 és C66). Izrael adminisztratív közösséggé vált, amelynek élén a főpap állt. Ez a társadalmi berendezés fennmaradt Kr. e. 167-ig.

Ebben az időszakban keletkezett Rut könyve. Rut Dávidnak pogány származású dédunokája volt. Jónás könyve is ebben a korszakban nyert végső formát. Jónás önkéntelen misszionárius volt Ninivében. Az ő példája és Jeruzsálem falainak példája emlékeztet bennünket arra a tényre, hogy Isten nem lehet korlátok, sem nemzeti, sem állami határok közé zárni.

20B – KIEGÉSZÍTŐ OLVASMÁNYOK

32 MÁSODIK TÖRVÉNYKÖNYV

MTörv, Deuteronomium, protokanonikus ószövetségi könyv, a Pentateuchus 5. könyve. A protestáns kánonban Mózes ötödik könyveként szerepel. A héber kánonban az első szóról Debarimnak („szavak”) nevezték. A LXX a 17,18 alapján Deuteronomium „a törvény ismétlése vagy második törvény”. A Vulgáta és a nemzeti fordítások ezt vették át.

Keletkezése. Minthogy csaknem az egész Mózes beszédeiből áll, a zsidóság is, a kereszténység is évszázadokon át Mózeset tekintette szerzőjének. De már elég korán észrevették, hogy ez esetben Mózesnek a saját halálát is meg kellett volna írnia. Ezt nem tekintve is, az irodalomkritika végleg szakított azzal a föltevessel, hogy Mózes a könyv szerzője. Ugyanakkor fölmerült a gondolat, hogy azt a törvénykönyvet, amelyet a jeruzsálemi templom javítási munkálatai közben találtak (2Kir

22,8), s amely Jozija reformjaihoz indítékul szolgált, a papok nem sokkal azelőtt helyezték oda abban a reményben, hogy elismerik régi és irányt szabó könyvnek, és elérik vele, hogy kultikus szempontból Jeruzsálem legyen a központ (MTörv 12); ez lett a MTörv magva (5–28). Azt, hogy a MTörv-nek a Templomban talált törvénykönyv a magva, ma mindenki elismeri, de azt, hogy ez a mag „kegyes csalás” (pia fraus) szülötte, már nem tételezik föl. Ezt a föltevést már az is valószínűtlené teszi, hogy a papok a 2Kir 23,9 szerint ellene voltak a MTörv 18,6 kk. megvalósításának. Természetesen sem a törvényeket, sem a beszédeket (5–28) nem kell úgy tekinteni, mint amelyek egységet alkotnak. Arra kell inkább gondolni, hogy a MTörv nem egyszerre jött létre, hanem úgy, hogy az idők folyamán egyre bővült. Mint-hogy Moáb síkságán kívül csak az Ebal és a Gerizim hegye szerepel benne (11,29; 27,4.12 kk.) számottevő

földrajzi névként, föltehető, hogy az ország északi részén keletkezett. Stílusa egyezik az északi részen dívó elohista-prófétai stílussal. Mindent egybevéve: nem lehetetlen, hogy az Illés és Elizeus próféták köré csoportosult leviták és próféták írták, akik így akarták a kultusz tisztaságát megővni. Ami az időrendet illeti, a MTörv az Elohista, valamint Illés és Elizeus utáni időből származhat, mert stílusa sokkal pregnansabb és különféle állandó fordulatok is sűrűbben fordulnak benne elő.

Keletkezési ideje a 8. századra tehető. Az említett körök Mózes híveinek, sőt mintegy megbízottjainak tekintették magukat, így amit Mózes rendelt, azt a maguk korában tisztán és maradéktalanul meg akarták tartani. Ezért érezték jogosnak, hogy Mózes szájába adják szavaikat, maguk pedig meghúzódtak tekintélye mögött. A MTörv magvát megelőzi Mózes egy beszéde, amelyben szó esik a nép megszervezéséről (1,9–18), a pusztai vándorlásról (1,19–2,16), a Jordánon túli ország rész elfoglalásáról (2,17–3,29). Ez valószínűleg arra szolgál, hogy biztosítsa a MTörv helyét a deuteronomikus jellegű történeti könyvek között. Egyébként az utolsó fejezetek is a MTörv nyomán és szellemében íródtak (deuteronomikusak), mindamelllett a papi hagyományból is őriznek elemeket. Ezért áll a MTörv mai helyén, s szerepel úgy, mint Mózes öt könyve közül az utolsó.

Tartalma. Megtérést sürgető, szónoki stílusa folytán nagymértékben eltér Mózes öt könyve többi részétől. Néhány bevezető és magyarázó részletet (1,1–5; 4,41–49; 10,6–9; 27,1.9.11) nem tekintve, az egész MTörv Mózes beszédeiből áll, amelyek az utolsó fejezetben a hatalomnak Józsuéra ruházásával és Mózes halálával zárulnak. A könyvben központi helyet foglalnak el a törvények (12–26). Előttük (5–11) különféle beszédek arra hívják fel Izrael figyelmét, hogy Kánaánban csak Jahvéhoz ragaszkodjanak; ennek az istenszeretetnek a megfogalmazása a Tízparancs (6,4 kk.). A törvényekhez csatlakozik a szövetségkötés (26,16–19), a szövetség föltételeinek írásba foglalása (2,7,1–8), az áldás és az átok meghirdetése, a hűség jutalma-, ill. a hűtlenség büntetéseképpen (27,11–26; 28). A bevezető részek is hasonló kérő-figyelmeztető-buzdító stílusban vannak megfogalmazva. Ugyanígy a törvények sem tisztán jogilag megfogalmazott szabályok és előírások; inkább magyaráznak, meggyőzni, megnyerni akarnak bizonyos kifejezések ismétlése és a MTörv-re jellemző gondolatmenet révén, amelyek a MTörv-nek oly sajátos és egyedülálló színt adnak.

Lehetséges, hogy a könyv fölépítése (beszédek, törvények, áldás és átok) összefügg az ünnep megünnepelésének menetével, hiszen a cél ugyanaz: Izraelt elvezetni az Istennel kötött szövetség új, tudatos vállalására. Ma általában az a nézet, hogy a szövetségkötés gondolata a régi keleten szokásos vazallusi szerződésekre vezethető vissza. Ezeknek a szerződéseknek a bevezetésében a nagy királyok a vazallusok elé tarták, hogy mi mindent tettek értük, mennyi hálával tartoznak nekik, amiért re-

mélik, sőt el is várják, hogy odaadón és hűségesen megtartják, amiket előírnak nekik. A szerződést, amely áldással és átokkal zárul, írásba foglalják. A vazallusok bizonyos időközönként kötelesek a király elé járulni (vö. 16,16–17), s a szerződést is rendszeresen föl kell a nép előtt olvasni (vö. 31,10–13). Ha ez az összefüggés valószínűsíthető is, kérdés, hogy a szövetség gondolatának magyarázatakor mennyire szabad rá építeni.

Teológiája. Hogy fejtegetéseiknek súlyt adjanak, a levita körökből való szerzők újra Mózes elé vezetik a népet, mégpedig épp akkor, amikor elérkezik az idő, hogy az Ígéret földjére bevonuljanak. Ez nem merőben irodalmi forma, hanem mindennapos tapasztalat, meg tapasztalható valóság: az országot nem birtokolják biztosan, az magától értetődő módon ajándék, amelyet Jahve minden nemzedéknek újra megad, ill. felkínál, s amelyre a mózesi törvény hűséges megtartásával rá kell szolgálniuk. Az odaadó hűség Jahve iránt és az ország birtoklása elválaszthatatlanul összefügg egymással, szinte ez a fő gondolata a MTörv-nek. Jahve mindig újra meg újra („ma”) vár Izrael válaszára (5,1; 6,1–6; 8,1.11; 9, 3; 10,13; 11 8.26; 26,16–18; 29, 9–14; 30,15.19). Izrael veszedelemben forgott, féltő volt, hogy a kánaáni istenekhez pártol. Ezt akarja a MTörv megakadályozni. Ennek jegyében kidomborítja, hogy milyen szerep jutott Izraelnek kiválasztása révén a népek között (4,37; 7,8; 9,5 kk.; 10,15; 23,6). Jahve elhalmozta jóságával Izraelt (1,31; 2,7; 4,7 kk. 32–34.37 kk.; 6,10 kk.; 8,7–10.14–16; 10,22; 11,3–7), úgyhogy csak Jahve lehet Izrael Istene (4,15–20; 4,35.39; 6,4; 10,17–19). A kiválasztottságból következik az is, hogy Izraelnek el kell különülnie a többi népektől, bálványait és szentélyeket pedig el kell pusztítani (4,25 kk.; 6,14–19; 7,1–5.25 kk.; 12,2–4.29–31; 13; 18,9–20; 20,16–18; 29,17.24 kk.). Mindamelllett: ha az adott helyzetben esetleg szükségszerű volt is ez az elkülönülés, teológiai szempontból az elkülönülésre való törekvés a MTörv gyenge pontjai közé tartozik. A kultikus egység biztosítására a MTörv előírja, hogy csak egy szentély legyen, az összes többit szüntessék meg; ez a követelmény a törvényt tárgyaló rész élén kapott helyet (12), minden egyéb előírás ehhez igazodik (12,15–18; 14,22–26; 15,20; 16,1–18; 17,8 kk.; 18,6 kk.). De nem derül ki a MTörv-ből világosan, melyik legyen ez az egy szentély. Később Jeruzsálemre vonatkoztatták a MTörv-nek ezt az előírását. Végül, a MTörv kiemeli a törvény abszolút érvényét: sem elvenni belőle, sem hozzátenni nem szabad semmit. Ebből arra lehet következtetni, hogy a MTörv nagy hatással lehetett a fogságból hazatért zsidókra (az egyetlen, központi szentély fölépítése és a törvénynek – mint könyvnek is – a sértetlensége!), ezért jogosan nevezik a MTörv-et az Ószövetség „szívének”.

20C – ELMÉLKEDÉSRE ÉS MEGBESZÉLÉSRE AJÁNLOTT SZÖVEGEK

64 ISTEN AZT HÍVJA MEG, AKIT Ő AKAR

Így szól az Úr fölkentjéhez (= „Messiás”), Ciruszhoz, akinek megfogja a jobbját, hogy színe előtt meghódoltassa a nemzeteket, és megoldja a királyok derekán az övet; hogy megnyissa előtte az ajtókat, és ne maradjon egyetlen kapu se zárva:

„Előttem megyek,
és megalázom a magasságokat;
összetöröm az érckapukat,
és a vaszárakat leütöm.
Neked adom az elrejtett kincseket,
és a rejtekhelyek gazdagságát,
hogy megtudd: Én vagyok az Úr,
Izrael Istene, aki neveden szólítalak.

Szolgámért, Jákobért,
és választottamért, Izraelért
szólítottalak a neveden.
Dicső nevet adtam neked, bár nem ismertél.
Én vagyok az Úr, és senki más!
Rajtam kívül nincs más isten.
Bár nem ismersz, mégis felövezlek,
hogy napkelettől napnyugatig megtudják:
rajtam kívül nincsen más.”
Én vagyok az Úr, és senki más!

Iz 45,1–5

65 ÖRÖMÚT JERUZSÁLEMBE

Amikor az Úr hazavezette Sion foglyait,
úgy tűnt, hogy álmodtuk az egészet.
Szánk tele volt nevetéssel,
a nyelvünk pedig ujjongással.
A pogányok közt ezt mondogatták:
„Az Úr nagy dolgot művelt velük!”

Igen, az Úr nagy dolgot tett,
s mi mennyire örültünk neki.
Fordítsd meg hát, Urunk, sorsunkat,
ahogy délen a patakokat változtatod.
Akik könnyek között vetnek,
örömmel aratnak majd.
Sírva mennek előre, míg a magot szórják,
de ujjongva jönnek visszafelé
és összegyűjtik kéréiket.

Zsolt 126,1–6

66 AZ ÚR TÖRVÉNYE AZ ÉN ÚTMUTATÓM

Az Úr törvénye tökéletes, enyhíti a lelket.
Az Úr tanúsága megbízható, a balgát bölccsé teszi.
Az Úr parancsai egyenesek, földérik a szívet,
útmutatása érthető, megvilágítja a szemet.
Az Úr félelme tiszta s örökké megmarad.
Az Úr ítéletei igazak és mind jogosak,
értékesebbek az aragnál, a tiszta aranykincsnél,
szavai édesebbek a méznél, a lépből kicsordult méz-
nél.

Szolgád hűségesen megtartja őket,
hisz követésük bő jutalmat terem.
De ki látja meg saját hibáit?
Tisztíts meg mindtől, ami rejtve maradt!
Őrizd meg szolgádat a kevélységtől,
nehogy hatalmába ejtsen!
Akkor mentes maradok a büntől
és tiszta a súlyos vétektől.
Teljék örömed számnak szavaiban,
s engedd, hogy szívem szándéka elérjen hozzád,
Uram, menedékem, üdvözítőm!

Zsolt 19,8–15

20D – ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Cirusz
- a) Ki volt Cirusz?

- b) Hasonlítsa össze Ciruszt Mózesrel:
Miben hasonlítanak egymásra?

Miben különböznek egymástól?

- c) Mire emlékeztet bennünket Cirusznak, Isten vá-
lasztottjának a példája?

2. Cirusz dekrétuma:

- a) A rendelet keltezésének éve.....
- b) Sorolja fel a dekrétum három fontos rendelkezését:

.....
.....
.....